

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.36.2.6>

Irena Bratičević

OBRANA KORČULE ANTUNA ROZANOVIĆA: PROBLEM KONTEKSTA I PITANJE ŽANRA

dr. sc. Irena Bratičević, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
ibratice@m.ffzg.hr orcid.org/0000-0002-3098-4165

izvorni znanstveni rad

UDK 821.163.42.09“15“

821.124(497.5).09“15“

821.163.42-13:94(497.5)“15“

rukopis primljen: 11. studenoga 2024; prihvaćen za tisak: 11. prosinca 2024.

Godine 1571. Antun Rozanović sudjelovao je u obrani Korčule od napada turskih gusara, nakon čega je najvažnija zbivanja vezana uz pripremu obrane i uz samu bitku opisao u latinskom djelu pod naslovom Corcyrae Melenae opus. Njegovo djelo redovito su upotrebljavali povjesničari kao izvještaj koji nudi podatke iz prve ruke, dok s književnoznanstvenog aspekta ono još nije dovoljno istraženo. U ovom se radu Rozanovićevo djelo promatra u odnosu prema izvještajima o obrani koje je sastavio na talijanskom jeziku u obliku dopisa mletačkoj vladi i u obliku pisma prijatelju, a zatim se analiziraju postupci pomoću kojih je sadržaj izvještaja proširen i literarno oblikovan u latinskom tekstu. Na koncu se u skladu s uvriježenom klasifikacijom novolatinske književnosti Rozanovićev tekst smješta u tradiciju historiografskog žanra komentara.

Ključne riječi: Antun Rozanović; Obrana Korčule od Turaka; Korčula; historiografija; komentar; novolatinska književnost

1. Uvod

Obrana Korčule od Turaka djelo je korčulanskog arhiđakona Antuna Rozanovića (1524. – 1580.) u kojem je na latinskom jeziku opisao, kao jedan od sudionika zbivanja, junački podvig Korčulana u odbijanju turskih galija od otoka 15. kolovoza 1571. Kao netko tko je, štoviše, obranu strateški osmislio i vodio, nekoliko dana kasnije poslao je izvještaje o bitci duždu i zapovjedniku mletačke mornarice; nedugo zatim napisao je i dopis duždu o nedostacima korčulanske obrane, uputio je zajedno s drugim članovima obitelji molbe kojima su tražili nagradu za zasluge u borbi, a ukratko je obranu opisao i u pismu dugogodišnjem poznaniku Ludovicu Beccadelliju. Naposljetku, za razliku od svih prethodnih tekstova pisanih talijanskim jezikom, Rozanović piše *Obranu*, duži latinski tekst namijenjen široj publici, koji je kao izravno svjedočanstvo ostao prvorazredan izvor našeg znanja o obračunu Korčulana s turskim napadačima niti dva mjeseca prije Lepantske bitke.¹

¹ Donedavno nepoznati Rozanovićeви dopisi mletačkim vlastima i pismo Beccadelliju prvi se put detaljno prikazuju u radu Lupić, Bratičević 2024, gdje se, također, stavljaju u kontekst Rozanovićeve biografije te dovode u vezu s *Obranom Korčule*. Imajući u vidu ondje iskazanu potrebu da se obuhvatnije prouči u kakvu odnosu *Obrana* stoji prema tim novootkrivenim dokumentima, Ivan Lupić dao je poticaj nastanku ovog rada i njegov razvoj pratio stručnom i prijateljskom podrškom, na čemu mu najsrdačnije zahvaljujem. *Obrana Korčule*, unatoč svojoj važnosti, još uvijek nije objavljena u kritičkom izdanju. Tiskom su izašla dva prijevoda na hrvatski: 1871. prijevod Petra Franasovića te 1971. djelomični prijevod Iva Matijace, dok je prijevod na talijanski, koji je u osamnaestom stoljeću načinio Jakov Salečić, tiskan 1882. Latinski tekst objavljen je u mrežnom izdanju koje je na temelju dvaju rukopisa u diplomskom radu izradila Nives Pantar, a uredio i objavio Neven Jovanović 2014. u digitalnoj zbirci *Croatiae auctores Latini* (CroALa) i 2023. u digitalnoj zbirci *Deliciae auctorum Croatiae*. U radu „Rukopisna predaja *Obrane Korčule* Antuna Rozanovića“, koji je u pripremi, Ivan Lupić i ja dajemo pregled svih nama poznatih rukopisa Rozanovićeve *Obrane Korčule*, među kojima je i njegov dosad nepoznati autograf. U autografu i u dijelu rukopisa djelo je naslovljeno *Corcyrae Melanae opus* (Djelo o Korčuli), dok neki rukopisi imaju dulji naslov, *Vauzalis sive Occhialinus, Algerii prorex, Corcyram Melaenam terra marique oppugnat, nec expugnat* (Uluz-Ali odnosno Occhialino, potkralj Alžira, Korčulu opsjeda s kopna i s mora, ali ju ne osvaja), i podnaslov *Relatio historica Antonii Rosanei ex antiquioribus familiis eiusdem urbis, archidiaconi et iuris utriusque doctoris, qui praesens omnibus interfuit* (Povijesni izvještaj Antuna Rozanovića, iz jedne od uglednijih i starijih obitelji istoga grada, arhiđakona i doktora obaju prava, koji je sudjelovao u svim događajima). Ovdje ću se radi praktičnosti na djelo referirati pod naslovom *Obrana Korčule* ili samo *Obrana*, za što nema utemeljenja u rukopisima, ali ima u naslovu istoimenog Matijacina prijevoda, koji je zaživio i u literaturi. Kod citiranja latinskog teksta služim se mrežnim izdanjem Nevena Jovanovića u zbirci *Deliciae auctorum Croatiae*, uz provjeru prema autografu, na kojem će se temeljiti kritičko izdanje (Lupić i Bratičević, u pripremi). Svi prijevodi u radu su moji. Naposljetku, zahvaljujem i Luki Špoljariću na dragocjenim sugestijama.

Pišući o obrani iz perspektive osobe koja je u njoj izravno sudjelovala, Rozanović je na početku latinskoga djela dao sažeti prikaz vojnih napredovanja sultana Selima II. u Sredozemlju i položaja zapadnih sila od svibnja 1571, a potom se usredotočio na događaje na Korčuli i u njezinoj okolici od početka kolovoza do samog okršaja. Ti događaji, među ostalim, uključuju vijesti o turskim kretanjima koje su dolazile iz susjedstva, Rozanovićevu propovijed kojom je pokušao ohrabriti stanovnike i spriječiti njihov bijeg, pripreme za oružanu bitku, bijeg dominikanaca i franjevac, stradanje Blata u naletu Hercegnovljana, Rozanovićeve razgovore s mletačkim knezom – prilikom prvog od njih Rozanović izrađuje popis sposobnih za borbu i određuje im položaje, a prilikom drugog knez imenuje privremenu upravu – kneževu napuštanje grada; zatim, nakon digresije o imenu, zemljopisnom položaju i prirodnim osobinama otoka te smještaju grada, Rozanović donosi detaljan opis tijeka bitke i poteza neprijatelja nakon što su doživjeli poraz te dodaje popis otočana koji su sudjelovali u bitci, zbrajanje šteta i završnu molitvu nebeskim zaštitnicima, posebno Djevici Mariji, bez čije pomoći, prema shvaćanju Korčulana, ne bi uspjeli obraniti grad. Rozanović je djelo posvetio mletačkom duždu Nicolòu da Ponte, koji je na tom položaju bio od 1578. do 1585. godine.² U uvodnoj rečenici djela pisanje je opravdao nagovorima onih koji su željeli saznati više o obrani, kako kaže, „moje domovine Korčule“ (*Corcyrae Melenae patriae meae*), iz čega je vjerojatno da je *Obranu* pisao za širu, nekorčulansku publiku.

Upotrebljavana, kao što će se vidjeti u nastavku, primarno kao izvor povijesnih podataka, *Obrana* je dosad manje proučavana kao *tekst*, a čak je i Rozanovićev životopis detaljno rekonstruiran tek nedavno, u radu „Novi podaci za biografiju Antuna Rozanovića“ (Lupić, Bratičević 2024). U toj studiji u raspravu uvedeni i novootkriveni arhivski dokumenti, talijanskim jezikom pisani izvještaji Antuna Rozanovića i njegove obitelji kojima je cilj bio upoznati mletačke vlasti sa situacijom u gradu tijekom opsade i s važnom ulogom koju su Rozanovići odigrali u obrani grada, kao i Rozanovićevo

---

² U spomenutom radu „Rukopisna predaja *Obrane Korčule* Antuna Rozanovića“ (Lupić i Bratičević, u pripremi) pokazujemo da i autograf, uz dosad poznati zadarski prijepis, sadržava posvetu da Ponte, koja u svim ostalim poznatim prijepisima izostaje. Iako se ostali prijepisi po izostanku posvete razlikuju od zadarskog rukopisa, ipak smatramo, kako dalje razlažemo u radu, da su ti ostali prijepisi i zadarski prijepis potekli iz iste matice, koja je sadržavala posvetu, no da u ostalim prijepisima posvete nema jer je vjerojatno prethodno došlo do oštećenja matice u kojem je posveta ispala, dok je zadarski rukopis prepisan prije oštećenja matice kada je posveta još u njoj postojala.

pismo Beccadelliju iz 1571. Svi ti dokumenti, kako je iscrpno prikazano u navedenoj studiji, također opisuju događanja u nekoliko sudbonosnih dana i prikazuju osobnu perspektivu Rozanovića kao izravnih sudionika zbivanja. U ovom će ih se radu upotrijebiti kao širi kontekst za tumačenje Rozanovićeve latinskog djela, jer će se u usporedbi s njima pokazati kojim se postupcima autor služi kada piše s drukčijom namjenom i za drugu publiku, za koju naposljetku stvara književni tekst. Također će se izložiti kako su dosadašnji proučavatelji žanrovski određivali *Obranu*, kako ju je vidio sam autor, te kako se ona uklapa u žanrovski sustav humanističke književnosti.

2. Žanrovsko pitanje u dosadašnjim istraživanjima

Rozanovićeve *Obrana* svoju je prvu, premda tek djelomičnu pojavu u tisku doživjela u VI. svesku velike crkvene povijesti naših krajeva *Illyricum sacrum*, u kojem je Daniele Farlati, pišući o korčulanskim biskupima, citirao nekoliko fragmenata *Obrane* koji su mu bili na raspolaganju. Djelo je pritom okarakterizirao kao *totius rei gestae narratio* („pripovijedanje cijelog pothvata“; Farlati 1800: 393). Šime Ljubić uvrstio je Rozanovića u svoj *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, a *Obranu* opisno odredio kao „la storia dell' assedio di Curzola“ (isticanje njegovo; Ljubić 1856: 270). Ona je *relazione* („izvještaj“) za Donata Fabijanića (Fabijanić 1863: 280), „povijest“ za Petra Franasovića (Rozanović 1871: IV). U narednom razdoblju Rozanovićevo je djelo temeljni izvor povjesničarima Korčule Nikoli Ostoiću (*Compendio storico dell'isola di Curzola*, 1878), Vicku Lisičaru (*Obrana Korčule od Turaka 1571*, 1934) i Vinku Foretiću, autoru najiscrpnije historiografske studije o korčulanskoj bitci („Turska opsada Korčule g. 1571“, 1958). Svi se ti autori služe Rozanovićeovom *Obranom* kao prvorazrednim narativnim vrelom podataka.³

Predmetom književnoznanstvenih interesa Rozanovićevo djelo postalo je znatno kasnije. Nagovještaj takva pristupa nalazi se kod Stjepana Kastropila, koji je Rozanovića uključio u pregled korčulanskih književnika po stoljećima (Kastropil 1965: 128), no djelo mu je, čini se, bilo poznato samo

³ Dobar je primjer za takav tretman *Obrane* Foretićevo izjednačavanje Rozanovićeve latinskog teksta i zapisa sa saslušanja svjedoka koja je provodio mletački namjesnik na zahtjev sudionika bitke: „U nekim preslušavanjima ima i pretjeranog glorificiranja, ali uglavnom Rozanovićev izvještaj i ta preslušavanja se slažu, odnosno nadopunjuju“ (Foretić 1958: 73). Više o saslušanjima sudionika bitke u Lupić, Bratičević 2024: 26, 28.

prema autorovoj biografiji koju je 1874. donio Giuseppe Ferrari-Cupilli. Do sad je najveću pozornost žanru *Obrane* posvetio Goran Kalogjera, no njegova tumačenja nije lako usuglasiti. S jedne strane, Kalogjera djelo uvrštava u niz šesnaestostoljetnih opisa bitaka s Turcima Stjepana Brodarića (*De conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacz, 1527*), Ivana Tomašića (opis Krbavske bitke u njegovu *Chronicon breve Regni Croatiae* iz 60-ih godina šesnaestog stoljeća), Nikole Mikca (*Obsidio Sisciensis, 1592*) i Nikole Stepanića Selničkog (*Historia obsidionis Petriniae, 1596*), i time ga smješta u tradiciju novolatinske humanističke historiografije.⁴ Tim je tekstovima, prema Kalogjeri, zajedničko što su ih pisali sudionici događaja i što nisu „samo suhoparne kronike, nego i literarna djela, u kojima su se njihovi autori, mahom učeni ljudi, dokazali i kao nadahnuti pisci“.⁵ S druge strane, kada želi istaknuti što je to u Rozanovićevo djelo literarno, Kalogjera dolazi do zaključka da je ono rađeno „po uzoru tekstova sre[d]njovjekovne nabožno-pripovjedne proze, odnosno na postulatima poetika srednjovjekovlja“.⁶ Žanrovski Kalogjera određuje *Obranu* kao „povjesticu u prozi“ (Kalogjera 1994: 98) ili odustaje od žanrovskog određivanja: „nazvati Rozanovićevo djelo opisom, kronikom ili povjesticom ne nosi u sebi dovoljno težine, koliko njegovo djelo u biti vrijedi“ (Kalogjera 1994: 104) ili je, u kasnijim radovima, definira kao kroniku: „Premda u biti povijesni spis, Rozanovićevo je tekst kronika o herojskoj obrani jednog kršćanskog gradića od Turaka“ (Kalogjera 2005: 25).

Nives Pantar, koja je prva, u diplomskom radu, objavila latinski tekst *Obrane*, uz biografske podatke o autoru donijela je i povijesnu kontekstualizaciju i sadržajnu analizu, no na žanrovskom se pitanju nije zadržavala,

---

⁴ Kalogjera 1994: 97, što se ponavlja i uz njegove kasnije spomene Rozanovića (Kalogjera 1995: 82–83; Kalogjera 2003: 136; Kalogjera 2005: 25; Kalogjera 2006: 365).

⁵ Kalogjera 1994: 97. Ivan Tomašić, ipak, nije bio sudionik Krbavske bitke jer je rođen na samom kraju petnaestog ili početkom šesnaestog stoljeća, a izvještaj o bitci u *Kronici*, prema Šišiću, zapravo je preuzet iz latinskog prijevoda talijanskog djela *Commentario de le cose de' Turchi* Paola Giovija (Šišić 1937: 149).

⁶ Kalogjera 1994: 106; sažeto i u kasnijim radovima. Preciznije, obilježja srednjovjekovne proze Kalogjera vidi u „izmjeničnom prikazu slijeda zbivanja“ koji se onda ubrzava i usporeva, plošnom prikazu likova i podjeli na pozitivne i negativne likove, naglašavanju moralizatorsko-religioznog ideala, smjenjivanju pripovjednih oblika: izvješća, opisa, dijaloga, monologa. Kao autor *Obrane* i dviju latinskih pjesama vezanih uz Lepantsku bitku te dviju latinskih poslanica upućenih Nikoli Nalješkoviću Rozanović je uvršten u *Hrvatsku književnu enciklopediju*, no s posvemašnjim oslanjanjem na Kalogjerine proturječne zaključke o prirodi i generičkoj pripadnosti djela (Tomičić 2011).

nazvavši djelo tek „povijesnom monografijom“ (Pantar 2012: 5). Zadnjih se godina u nekoliko radova Rozanovićevim djelom bavio Neven Jovanović. I prozni opis bitke za Korčulu i dvije latinske pjesme koje su mu u rukopisima pridružene (*In Turcas oratio* i *In magna navali victoria*) Jovanović navodi u svom iscrpnom popisu hrvatskih *antiturska*; prvi put 2015. (Jovanović 2015: 505), zatim 2016, gdje za djelo opisno sugerira da je „dalmatinska inačica izvještaja o opsadi“ (Jovanović 2016: 123), a žanrovski ga klasificira kao „historiografiju“ (Jovanović 2016: 143). Djelo uzgred spominje, kao *a Latin history* („latinsku povijest“), u prikazu mreža hrvatskih intelektualaca u Italiji (Jovanović 2018: 286). Isključivo je *Obrani Korčule* posvećen Jovanovićev prilog u kojem promatra one dijelove teksta u kojima su naznačeni prostor i njegove granice, s tezom da se *Obranu* može čitati „i kao prostorno organiziranu povijest“ i da „takvo čitanje daje drugačiji uvid u književnu strukturu i način pripovijedanja“ (Jovanović 2023: 5).⁷ *Obranu* određuje kao „povijesni izvještaj“ i „historiografsko djelo“ (Jovanović 2023: 2), te se izričito udaljava od pristupa tom tekstu kao isključivo povijesnom dokumentu. Za razliku od Kalogjere, kod kojega je prevagnulo tumačenje *Obrane* kao djela pisanog u skladu s poetikom srednjovjekovlja, Jovanović podrazumijeva čitanje *Obrane* u kontekstu humanističke historiografije. Prije nego što se ovdje, u suglasnosti s takvim shvaćanjem, analiziraju žanrovska obilježja Rozanovićeva djela, pokazat će se kako ono stoji prema pravim povijesnim dokumentima o opsadi Korčule, koji su detaljno prikazani u Lupić, Bratičević 2024.

3. *Obrana* u svjetlu Rozanovićevih izvještaja

Kako Rozanović navodi i u *Obrani*, ubrzo nakon slavodobitnog odbijanja Turaka od otoka sastavio je izvještaj za mletačkog dužda i poslao ga po izvjesnom Nikoli iz Otranta, čiji je brod pristao kao izvidnica na Korčulu 17. kolovoza, a otišao s Korčule 20. kolovoza. Taj nam izvještaj nije sačuvan.⁸ Uskoro je pisao duždu novo pismo, kojim je želio upozoriti na probleme u organizaciji i izvedbi obrane koji su postojali na Korčuli i bez

⁷ Jovanovićev objavljeni prilog materijal je za izlaganje održano 2023. pod naslovom „Experience of space in *Defense of Korčula from the Ottoman attack* (1571) by Antonius Roseus“, a u tom skraćenom obliku nije vidljiva sva argumentacija za teze.

⁸ Kada piše *Obranu*, Rozanović smatra da Nikola iz Otranta nije uspio obaviti sve što su mu Korčulani povjerali i da njegovo prvo pismo za dužda nikada nije do dužda i stiglo.

kojih bi pobjeda nad Uluz-Alijem bila brža i lakša.⁹ Kako je tekst imao specifičnu namjenu i sadržaj, autor ga u početnoj rečenici naziva *raguaglio particular* („poseban izvještaj“). Strukturira ga tako da nakon kratkog uvoda taksativno navodi i obrazlaže šest krupnijih problema ili nezgoda koje su znatno otežale obranu grada; riječ je bila o nedostojnom ponašanju i bijegu mladoga korčulanskog kneza, Mlečanina Antonija Balbija, bijegu brojnog ratno sposobnog stanovništva, eksploziji baruta, stradanju zapovjednika topnika, pogibiji jednog branitelja tri dana prije bitke, što je ulilo strah u mnoge druge, te kašnjenju vijesti o približavanju turskih galija. U izlaganje tih prepreka koje su stajale na putu korčulanskoj pobjedi Rozanović je pripovjedački vješto upleo i isticanje hrabrih poteza koji su izvukli Korčulane iz teške situacije, a koji su mahom bili zasluge upravo trojice Rozanovića, tj. njega samog, njegova brata Vice i njihova oca Ivana Krstitelja. Sva su ta djela – poput Antunovih pokušaja da odvrti kneza od bijega i da zaustave bijeg sugrađana, odbijanja ponude da preuzme privremenu upravu, raspoređivanje topnika po položajima i sudjelovanje u oružanoj borbi – živo i opširnije nego u ovom dokumentu ispričana u *Obrani*.

U sljedećem sačuvanom dokumentu zasluge trojice Rozanovića navedene su sasvim eksplicitno jer je posrijedi njihova molba novom mletačkom knezu da se održi saslušanje svjedoka o njihovu udjelu u bitci. Bio je to dio postupka kojim su zaslužni Korčulani stjecali nagradu vlasti za obranu otoka. I ovdje je riječ o nacrtu molbe; pisan je rukom Vice Rozanovića (Lupić, Bratičević 2024: 25).¹⁰ U odnosu na prethodni dokument manje je govora o sustavnim problemima obrane na koje Rozanovići nisu mogli utjecati, a istaknuta su njihova junaštva: između ostalog, hrabro i sabrano držanje osamdesetčetverogodišnjeg Ivana Krstitelja koji je s još trojicom sugrađana preuzeo upravu, Antunovo određivanje položaja i zaduženja braniteljima, obilaženje zidina prilikom čega je čudesno izbjegao pogibiju, izravno sudjelovanje u oružanoj borbi, postavljanje križa i zastave na zvonik, Vicine straže, ratna lukavstva, poveći broj ubijenih neprijatelja i dr. Struktura je takva da središnji dio, između uvodne molbe i zaključka, čini četrnaest točaka pod kojima su razvrstane navedene zasluge: dvije točke pripadaju

---

⁹ Sačuvan je nacrt izvještaja, pisan Rozanovićevom rukom i s vlastoručnim ispravcima i nadopunama. Danas se nalazi u Državnom arhivu u Dubrovniku – Arhivskom sabirnom centru Korčula-Lastovo, Rukopisna ostavština Arneri, kut. 248. Za detaljniji prikaz svih izvještaja v. Lupić, Bratičević 2024: 21–31.

¹⁰ To ne isključuje mogućnost da je Antun sudjelovao u njegovu sastavljanju, no to pitanje ostaje otvoreno. Izvještaj se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku – Arhivskom sabirnom centru Korčula-Lastovo, Rukopisna ostavština Arneri, kut. 248.

Ivanu Krstitelju, sedam Antunu, a pet Vici. Svi su opisani pothvati dokaz da su, kako se naglašava u završnom odjeljku, Rozanovići bili postojani i odani u služenju Serenissimi koja bi, zaključuju, izgubila vlast nad Korčulom da oni nisu bili sredstvo u Božjim rukama.

Treći dopis sačuvan je u svom cjelovitom obliku, iako ne u originalu.¹¹ Kako ga pišu s ciljem dobivanja nagrade, i u njemu Rozanovići Sinjoriji nabrajaju zasluge, no ovaj put predstavljaju i svoju tešku situaciju budući da su mnogobrojna obitelj s oskudnim prihodima. Tekst je u retoričkom smislu oblikovan vrlo sugestivno. Cijeli niz pothvata donosi tek jedna, vrlo duga rečenica, koja započinje konstrukcijom *non solamente che ... ma anco* („ne samo ... nego i“): uz njezin prvi član ističu se zasluge Ivana Krstitelja, jednog od četvorice privremenih upravitelja, koji je, ne mogavši se sam boriti zbog starosti, doprinos dao mudrim savjetima i ohrabrujućim riječima, dok se iza drugog člana konstrukcije javlja kao subjekt Vice, a njegove zasluge pet puta u nizu uvode izrazom *oltra* („osim što sam“ – više od mjesec dana čuvao noćnu stražu, zaustavio bjegunce na kuli, zaustavio druge bjegunce izmišljotinom o neprijateljskoj zasjedi, pomagao topniku koji bi inače pobjegao, prevario neprijatelje izvevši na zidine žene u ratnoj odjeći), da bi nabranje kulminiralo slikom *hò fatto anco macello non piccolo di Turchi* („k tome sam priredio i pravi pokolj Turcima“), a zatim, nakon uvođenja novog subjekta (*et io p.rè Antonio dottor [...] son stato quello che*, „i ja, otac Antun, doktor, [...] bio sam taj koji je“) slijedi još osam Antunovih radnji, odvojenih samo točkom sa zarezom, a uključuju pregovore s knezom, izradu popisa branitelja prije i nakon bitke, odbijanje ponude da preuzme vodstvo u gradu i prijedlog četveročlanog upravnog tijela, smirivanje panike pred bitku i pisanje izvještaja vladajućima.

Uz ova tri dokumenta, sačuvano je i pismo kojim je Rozanović u sažetom obliku izvijestio o obrani svojeg dugogodišnjeg znanca i pokrovitelja, nekadašnjeg dubrovačkog nadbiskupa Ludovica Beccadellija. Pismo je poslano u prosincu 1571. iz Venecije, gdje je Rozanović čekao nagradu Sinjorije.¹² Koncizno, s naglaskom na ishod bitke i na dva motiva koja su

¹¹ Sačuvan je u prijepisu iz osamnaestog stoljeća u Državnom arhivu u Dubrovniku – Arhivskom sabirnom centru Korčula-Lastovo, Rukopisna ostavština Arneri, kut. 246, br. 549.

¹² Za podatke o Rozanovićevu poznanstvu s Beccadellijem, rekonstruirane iz Beccadellijevih pisama i pisama zadarskog nadbiskupa Muzija Calinija, v. Lupić, Bratičević 2024. Ondje više i o okolnostima Rozanovićeva pisma Beccadelliju, pohranjenog u Harry Ransom Center na Sveučilištu Texas u Austinu (signatura: Ranuzzi Family Manuscripts Ph 12834.30).

mu bila osobito važna – svoje zasluge i zasluge članova obitelji te Božju pomoć – Rozanović pripovijeda:

Et alli 15 Agosto essendo uenuto Ochiali con circa trenta galie et galioni, sostenesimo la bataglia da mar et da terra circa cinque hore, tra qual tempo ne fu tirato dal nemicho circa cento et cinquanta canonate de [*sic*] sessanta, et per grazia del Signor rebattesimo quel cane con amazarli piu de trecento delli soi et rombarli diece galie [...] Et per dir el vero a V. S. R., io ho fatto in Curzola el capitano et mio fratello Vincenzo con doi archibusoni a uicenda parichiatili da altri ha amazato da ottanta Turchi nel borgo oltra molti stratagemmi adoperati in arestar la gente che alla prima comparsa del nemico fuggi la mita della gente, et lui uesti le donne da maschi et fece molte altre prodeze cridando che li fuggiti erano caduti in le insidie, onde quelli che si trouauano dentro non pensorno piu della fugga ma de difendersi. Et con pocha gente si fece cose da non credere, piu tosto per miracolo di Dio che per nostre forze o saper.¹³

Budući da je posrijedi pismo prijatelju, Rozanović je u njemu očito pri-sniji i slobodniji u izrazu nego u izvještajima namijenjenima mletačkoj administraciji. No već i u spomenutim izvještajima, a u pismu osobito, pokazuje se povremeno njegova sklonost stiliziranju i literarnosti. Ona će do punijeg izražaja doći u djelu u kojem je uokvirio znatno više elemenata zbi-vanja, pisao ga imajući u vidu šire čitateljstvo koje ne poznaje Korčulu kao njegovi sumještani ili vlast te u skladu s novom funkcijom i talijanski jezik administrativnih izvještaja i familijarnog pisma zamijenio jezikom humani-stičke književnosti, odnosno latinskim.

---

¹³ „15. kolovoza, nakon što je stigao Uluz-Ali s oko trideset galija i galijuna, izdržavali smo oko pet sati bitku na moru i na kopnu; za to vrijeme neprijatelj je ispalio na nas oko sto pe-deset hitaca iz topova velikog kalibra. I milošću Božjom uzvratili smo tom psu tako što smo mu pobili više od tristo njegovih i uništili deset galija [...] I da kažem istinu Vašoj prepošto-vanoj svetosti, ja sam na Korčuli bio zapovjednik, a moj brat Vice je dvjema arkebutama koje su mu drugi pripravili pobio osamdeset Turaka u varoši, osim mnogih lukavstava kojima se poslužio da bi zaustavio ljude jer je na prvu pojavu neprijatelja pobjegla polovica ljudi. I on je obukao žene u muškarce i učinio mnogo drugih junačkih djela, vičući da su bjegunci upali u zasjedu, nakon čega oni koji su se nalazili unutra nisu više mislili na bijeg, nego na obranu. I s malo ljudi napravilo se nevjerovatne stvari; više čudom Božjim nego našim snagama ili zna-njem.“

U nastavku će se književna obrada historiografskog materijala u *Obrani* promotriti naspram upravo prikazanih svjedočanstava. Poblizje će se proučiti njezini sadržajni i formalni elementi poput dopuna naraciji, u kojima Rozanović donosi opis Korčule i njezinog stanovništva, važnosti iznošenja preciznih podataka, autorovih osobnih osvrta na zbivanja i pojedince koji figuriraju u narativu te pojedinih stilskih postupaka, imajući u vidu da su ti elementi analize vrlo često isprepleteni i da ih se ne može promatrati odvojeno. Primjerice, na samom početku *Obrane*, nakon spomenutog uvoda u kojem se iznose poticaji nastanku djela, nalazi se invocacija Djevici Mariji, koju autor moli da vodi njegovu ruku putem istine onako kako ga je vodila i tijekom borbe. To je prvi signal nabožnog sloja njegova pripovijedanja, koji se očituje kako u epizodama njegove osobne pobožnosti tako i u opisima pobožnosti puka. No osim što je invocacija dio religiozne dimenzije djela, ona je i sredstvo uokvirivanja, jer kao što pripovijedanje njome započinje, ono završava nešto dužim ponovnim obraćanjem Djevici Mariji, koje je izrazito svečane, himničke intonacije, i u kojem se od Djevice moli i u budućnosti zaštitu kakvu je Korčulanima iskazala te godine na samu svetkovinu njezina uznesenja u nebo.

Pokazatelji komunalne religioznosti raspoređeni su kroz naraciju koja uglavnom prati kronološki slijed zbivanja. Riječ je o tradicionalnim okupljanjima, poput mise u kapelici Blažene Djevice Marije i svetog Bartula na blagdan Gospe Snježne, ali češće o okupljanjima potaknutima proglašenom opasnosti, kada se organizira služenje triju misa s procesijom te kada se na ponovne nepovoljne vijesti narod spontano okuplja na molitvu pred oltarima Gospe i svetaca. Nakon pobjede zajednica se iznova nalazi, ali sada, pripovijeda Rozanović, „ne samo da smo obavili uobičajene godišnje molitve koje su uveli naši preci zbog hrabre obrane domovine od silovitog napada aragonskog brodovlja nego smo i iznijeli najveću moguću javnu zahvalu za oslobođenje od prijetećih opasnosti, najiskrenijih srdaca i plačući od radosti“. Potom su prinijeli oružje kao dio ratnog plijena, objesili ga u katedrali uz ono iz bitke s Aragoncima i onomad podignutom natpisu dodali nove stihove kojima se obilježava slavna pobjeda nad Uluz-Alijem izvojevana zahvaljujući pomoći Blažene Djevice, svetog Bartula i svetog Marka.¹⁴

¹⁴ Napad brodovlja Napuljskog Kraljevstva na Korčulu dogodio se 1483. u vrijeme dinastije Aragonaca i njihova sukoba s Mletačkom Republikom za Ferraru. Aragonci su opsjedali grad s kopna i s mora, no Korčulanu su ih hrabro odbili; više o tom aragonskom napadu na Korčulu i onom iz 1484. godine v. Kümmeler 2020.

Jednako kako oslikava javne pobožnosti kao bitan dio života lokalne zajednice, tako Rozanović povremeno uključuje i primjere osobne pobožnosti. Uz molitvu na ulazu u katedralu uoči bitke ili pak penjanje na zvonik u jeku prve pucnjave, kako bi osnažio borce a uplašio neprijatelje postavljajujući križ i crveno-zelenu zastavu uz povik „Živio Krist!“, Rozanović je kao njezin najrječitiji dokaz, ali i važan element naracije, umetnuo cjelovitu propovijed koju je održao 5. kolovoza u katedrali. Propovijed je, na knežev zahtjev, imala ohrabriti prestrašeni narod, a Rozanović ju je držao umjesto obeshrabrenog generalnog vikara biskupije i svećenika koji je vikara odbio zamijeniti. Rozanović se u tom okruženju ističe kao oličenje staloženosti i hrabrosti, s najbitnijom porukom za sugrađane da treba ostati i braniti domovinu. Prvi dio govora posvetio je povjerenju u Božju svemoć i milosrđe, drugi grijehu i kušnji, a treći, na koji i izrijekom upozorava zbog važnosti, pitanju bijega ili ostanka. Realno procjenjujući da otok neće napasti turska armada već eventualno odmetnuti gusari, no i da su Korčulani već tako okruženi galijama da nema mogućnosti za bijeg, prisjetio se njihovih djedova koji su devedeset godina prije obranili Korčulu od Aragonaca i naposljetku apelirao i na muškarce i na žene da branitelji ne napuštaju grad. Propovijed se nalazi pri početku djela, tek iza šire i bliže kontekstualizacije (odnos turskih i zapadnih snaga u Sredozemlju; događanja u južnom Jadranu), u epizodi u kojoj se prvi put arhiđakon Rozanović, pripovjedač, pojavljuje i kao protagonist zbivanja, te već tom epizodom nagovještava važnost vlastite uloge u obrani.

Uz propovijed, u tekstu postoje još dvije veće cjeline kojima se privremeno zaustavlja tijekom pripovijedanja: ekskurs o Korčuli prije i popis branitelja nakon središnje epizode, one o bitci. Ekskurs o Korčuli umetnut je na vrhuncu napetosti, upravo pred dan okršaja, što Rozanović osviješteno opravdava i uokviruje svoju digresiju: na početku riječima „Na ovome će mjestu biti korisno da opišem ime otoka i grada, smještaj i obrambene mogućnosti, kako bi se lakše moglo razumjeti ono što će se malo kasnije govoriti“ (*Hoc loco non erit ab re insulae et oppidi nomen, situm et munitionem describere quo facilius quae paulo post dicentur percipi possint*) te „No dovoljno smo odmaknuli; vratimo se svojoj nakani“ (*Sed satis divagati ad institutum redeamus*) na kraju. Ekskurs o Korčuli rezultat je humanističke potrebe da se literarno oblikuje i proslavi zavičaj, a upravo su podrijetlo (*origo*) i smještaj (*situs*) bili glavni elementi takvih sastavaka. U hrvatskoj humanističkoj književnosti reprezentativni su primjeri ogleđi Jurja Šižgorića (*De situ Illyriae et civitate Sibenici*, 1487) i Vinka Pribojevića (*De origine successibusque*

Slavorum, 1525), dok Rozanović za ovakav razvedeniji zemljopisno-povijesni opis Korčule nije imao prethodnika.¹⁵ Budući da je humanistima poželjan cilj ukazati na ukorijenjenost njihove domovine u antičkoj prošlosti i pozvati se pritom na antičke izvore, Rozanović je u tome smislu bio u povoljnom položaju jer je mogao spomenuti i legendu o trojanskom junaku Antenor, kao osnivaču Korčule, koja se nalazi u djelu *Ephemeris belli Troiani* pripisanu Diktiju Krećaninu, i teoriju o Grcima iz grada Knida kao prvim naseljenicima, koju je poznao iz Plinija Starijega; on je, štoviše, te dvije tvrdnje nastojao pomiriti, konstruirajući mogućnost da je Antenor prvi koji je stigao do otoka i ondje utemeljio grad Korčulu, ali ju je onda prepustio svojim drugovima Knidanima i otputio se prema plodnijoj Padskoj nizini.¹⁶ Raspravljajući o podrijetlu, Rozanović je istaknuo utemeljenost na antičkim autorima („pronalazim kod starih“, *ab antiquis comperio*), a raspravljajući o imenu, naznačio je i vlastiti istraživački angažman („do sada nisam uspio pronaći [ništa drugo]“, *non potui hucusque indagare*, kada oblik *Cursula* pronalazi kod Dionizija Halikarnašanina kao ime starog grada u Laciju).¹⁷

¹⁵ Pribojević uz Korčulu spominje tek dva događaja iz prošlosti: antički osnutak grada i pobjedu nad Aragoncima 1483. (Pribojević 1951: 196). Tek je nešto opširniji Paladije Fusko, posebno kada je riječ o prirodnim bogatstvima otoka (Fusko 1990: 114–115), ali ne čini se da se Rozanović na njega oslanjao. Budući da su ovakvi opisi u humanističkim tekstovima gotovo redovito u funkciji pohvale grada, i Rozanović je, kao i navedeni autori, uključen u Jovanovićev repertorij *Laudationes urbium Dalmaticarum*, o kojem v. Jovanović 2011. Dok Šižgorić i Pribojević gledaju dalje od granica svojega grada odnosno otoka, smještajući ih u širi kontekst Dalmacije i Ilirije odnosno slavenskog naroda, Rozanović se, za razliku od njih, u svojem opisu, pohvali i kontekstualizaciji u potpunosti zaustavlja na lokalnoj razini.

¹⁶ Rozanovićev mit ima dodirnih točaka s legendom o osnutku Venecije u obliku u kojem se – iz rivalstva prema Padovi – pojavila u mletačkim kronikama potkraj 13. stoljeća i raširila u renesansi; prema njoj je Antenor, putujući s drugovima Jadranom, prvo pristao među lagunama i ondje osnovao Veneciju, a zatim, kada je taj predio postao prenapučen, nastavio prema unutrašnjosti, gdje je utemeljio Padovu (Beneš 2011: 58). Iako Rozanović taj mit ne spominje eksplicitno, očito je da svojim mitom o postanku Korčule želi Korčulu povezati s maticom Venecijom. U drugom koraku, međutim, stvara otklon od te podudarnosti kada uvodi Grke kao praoce Korčulana. Tako je u njegovoj verziji mita korčulanski identitet, u odnosu na mletački, posebniji i bogatiji za grčki element.

¹⁷ Rozanović je držao da je ime lacijskog grada *Cursula* preuzeto za ime grada i otoka s kojeg potječe, kao da nije smatrao dovoljnom mogućnost jezičnog razvoja *Korkyra* > *Corcula*. Prethodno je pretpostavio da je antičko ime *Korkyra* preuzeto po sličnosti s *Korkyrom* – *Kr-fom*, jer oba grada gledaju prema sjeveru, a dodatak *Melaena* objasnio gustoćom šuma. U nastavku je citirao latinski epigram u kojem se reproduciraju navedena objašnjenja za nazive *Korkyra* i *Melaena*, a za oblik *Corcula* pribjegava domišljatoj etimološkoj igri s imenicom *cor* (‘srce’), odnosno njezinom umanjnicom: budući da se grad nalazi u malom krugu (*circulus*)

U najvećem dijelu ekskursa Rozanović se posvećuje smještaju i zemljopisnim osobinama otoka: određuje njegovu veličinu, položaj u odnosu na obližnje otoke, opisuje obalu i tlo te prirodna bogatstva. Ne propušta ukazati na ljepotu grada, koji zahvaljujući građevinama od bijelog kamena, zvoniku i crkvi „onima koji dolaze izdaleka pruža prekrasan prizor“. Spominjući najrazvijenije djelatnosti među stanovništvom i kulture koje se obrađuju, nastupa kritički: „Ničim se ne može opravdati nemar stanovnika: premda polje [sc. Blatsko] rijetko kada biva poplavljeno, ipak ga se nikada ne ore niti kultivira“. Objektivan je i kada govori o trećem dijelu opisa: hvali naoružanje koje su nabavili u Veneciji, ali negativnim procjenjuje stanje zidina koje su bile stare i ruševne, zrele za obnovu, te zaključuje da je zbog toga i zbog malog broja boraca mogućnost obrane bila upitna.

Težnja za dokumentarnošću i objektivnošću došla je do izražaja i u drugom odlomku kojim je prekinuta nit pripovijedanja: popisu korčulanskih branitelja, koji obuhvaća 153 imena. On ima svoje opravdanje u kronološkom slijedu događanja, budući da je nakon pobjede i neprijateljskog povlačenja „Arhiđakon načinio vrlo precizan popis svih koji su unutar grada bili pod oružjem“. Taj kasniji popis izrijeком je spomenut i u trećem Rozanovićevu izvještaju, a u *Obrani* je njegovo umetanje obrazloženo: „Čini mi se primjerenim na ovom mjestu navesti pojedinačno imena svih, kako nitko ne bi ostao bez zaslužene pohvale i kako bi se iz slabosti boraca vidjelo Božje dobročinstvo“.¹⁸ Popis je strukturiran po staleškom kriteriju: na prvo mjestu navode svećenici, zatim plemići, potom građani i seljaci, i to redom iz Korčule, Blata, Pupnata, Lumbarde i Žrnova, a zaključen je konačnim brojem od dva poginula i dvanaest ranjenih (šest muškaraca i šest žena), više od sto izbjeglica te jedne žene odvedene u ropstvo. Na vrhu popisa nalazi se sam Rozanović, kao što je i na vrh popisa sudionika iz plemićkih rodova smjestio svog oca Ivana Krstitelja Rozanovića. Kako je primijetio Jovanović, popis je zanimljiv a još neproučavan sa sociološkog aspekta (Jovanović 2023: 5). Na primjer, za borce iz Korčule koji dolaze iz redova građana i seljaka Rozanović je gotovo neizostavno naveo zanimanja (većinom su to bili kamenari, ribari i ratari), nekima podrijetlo (Grk ili Hva-

---

jer je okružen zidinama, ima oblik malog srca (*corculum*); u poenti epigrama to je srce ipak veliko jer se u njegovu središtu nalazi katedrala svetog Marka.

¹⁸ U pohvali Hvarana u zadnjem dijelu svojega govora *O podrijetlu i zgodama Slavena* Pribojević uvodi imenom i prezimenom istaknute hvarske zapovjednike galija i proslavlja njihove pothvate u borbama protiv Turaka (Pribojević 1951: 211–214).

ranin), dob („dječaci od deset ili dvanaest godina“) ili doprinos („vrlo vješt strijelac“, „koristan samo za molitvu pred oltarom“). Već te izdvojene odrednice iz popisa, kojima se mogu dodati i epizoda o stradanju Blata u gusarskom napadu Novljana i zbrajanje korčulanskih gubitaka nakon napada Uluz-Alijevih galija, pokazuju Rozanovićevu sklonost bilježenju detalja i vjerodostojnosti, koja ga je dovela i do nepristranog isticanja dvaju poteza neprijatelja u kojima su pokazali svoje humano lice.

U naraciji u kojoj u prvi plan stavlja podatke i činjenice Rozanović se ne upušta u opširnije komentare zbivanja iličnosti, ali nerijetko iznosi kratke i sažete vrijednosne ocjene. Ponajčešće se osvrće na vladanje pojedinaca u ratnim okolnostima. U skladu s njima, odvažnost je bila vrlina koju je posebno hvalio, a oni koji su pobjegli ili su o bijegu razmišljali postajali su meta njegove satire i ironije. Tako je među događanjima prije turskog napada spomenuo jednoga koji se onesvijestio „od posla ili suza ili možda zbog straha od neprijatelja“, a onda, „Sutradan, jedva što se čuo glas da su neprijatelji tu, na prvi povik, među prvima je izletio iz grada i nije usporio sve dok nije pretrčao brda i dok se nije našao petnaest milja daleko“. Nije propustio reći da su franjevci i dominikanci pobjegli „prije ostalih“, prepričati franjevačku nezgodu u kojoj su zbog iznenadne oluje odustali od prvog pokušaja bijega i vratili raskošno uokvirenu ikonu Gospe od Otoka, te zaključiti: „Zaslужili su doista da im se čudimo, kao oni koji su se zavjetovali na prezir prema smrti, a ipak ni na znak s neba nisu zatomili u sebi otupljujući strah pa nije čak ni jedan jedini sluga ostao kao primjer odanosti“. Za onoga pak koji je najkontroverznija figura u *Obrani*, mletačkog kneza Balbija koji je kukavički napustio otok čiju je obranu trebao osigurati i voditi, bilo je dovoljno pratiti njegove korake od prvih planova za bijeg i tek uvesti pojedine detalje, poput lakonskog odgovora dubrovačkog poslanika Ilije Bunića koji nakon razgovora s knezom poruči „Sve će proći dobro ako knez ode“ ili podatka da je knez naposljetku otišao u gluho doba noći, kroz manja gradska vrata, odjeven u običnu mornarsku odjeću.

U stalno prisutnoj opreci između kukavištva i hrabrosti – za koju također navodi i druge primjere, kao onaj brata Vice ili preminulog branitelja Frana Coste¹⁹ – neizbježno je da do izražaja dođe hrabrost i sposobnost samog arhi-

---

¹⁹ „[...] mladić uistinu dostojan vječne uspomene, budući da se više volio s ocem i domovinom izložiti zajedničkoj opasnosti nego se prestrašeno brinuti samo za sebe. Naime, kad je čuo da se sprema neprijateljski napad, otišao je iz Dubrovnika, gdje je tada boravio sa ženom i djecom, pohitao pješke i svojevrijem se zatvorio među zidine; neprestano je i riječju i dje-

đakona Rozanovića. Uz mnoge već nabrojene zasluge i podvige, u nekoliko je kritičnih trenutaka upravo on sprečavao katastrofu: jedini je uspio otvoriti oružarnicu, oslobodio je začepljeni kanal na zidinama, posredovao u sukobu između kneza i građana i osigurao miran povratak izbjeglica. Kao i kod drugih, i u vlastitom slučaju riječ prepušta djelima (pri čemu ne zaobilazi ni neuspjeh: beznade među ljudima i sve intenzivnije pripreme za bijeg nakon njegove vrlo angažirane propovijedi pokazuju da ona nije imala osobitog učinka), a mjestimično im pridružuje poneki komentar („Ja svakako priznajem da sam pod utjecajem Božje volje ili lakomislenosti ili pak očaja bio otupio duhom i otvrdnuo u preziru prema smrti“). Uz tako poman Rozanovićev prikaz vlastite uloge opravdano je pitati se i o mjeri njegove samopromocije. Ta samopromocija korespondira i s ranijim izvještajima za vladajuće i s pismom Beccadelliju, kao i s odnedavno bolje poznatom Rozanovićevom biografijom. Kako je već primijećeno, *Obranu* se ne bi smjelo „sasvim odvojiti od praktičnih ciljeva“ novopronađenih dokumenata (Lupić, Bratičević 2024: 31). Dva su izvještaja bila pisana u svrhu traženja nagrade za Rozanovića i njegovu obitelj, a pismo Beccadelliju dok je u Veneciji čekao da se nagrada realizira. Ni literarna obrada, koja je nastala nešto kasnije i koja je bila namijenjena široj publici, nije lišena samoprezentacijske dimenzije. Budući da Rozanović u njoj nastoji oblikovati reprezentativnu sliku o sebi, olakšavajuća mu je okolnost u prikazu zbivanja koji izrijeком najavljuje kao istinit bila činjenica da su Korčulani nad nadmoćnim neprijateljem izvojevali pobjedu.

Težnja za objektivnosti – koliko god da je posvemašnju objektivnost nemoguće postići – odredila je i Rozanovićev stil. Njegovo pripovijedanje uglavnom slijedi kronologiju, što naglašava i navođenjem datuma. Važno mu je biti precizan u faktografiji i ponuditi što cjelovitiju sliku događanja koja su dovela do sudbonosne bitke i njezinih posljedica. Stoga ocrtava strateške okolnosti, društvene odnose na Korčuli i odnose Korčulana sa susjedima te uključuje u narativ i velik broj osoba, imenom i prezimenom, i pojedinosti kojima prikazuje njihovu ulogu u dinamici zbivanja. U takvu nizanju događaja i činjenica njegov je stil jednostavan i jasan, blizak izvještajnom i koncizan, što pridonosi uvjerenosti. Ponekad su prijelazi s teme na temu nagli, no pažljivo je uspostavljena ravnoteža u upotrebi vrlo kratkih rečenica (najčešće na počecima ili na kraju tematskih cjelina, za komentare i opis stanja) i dužih, sintaktički kompliciranijih rečenica kojima se

---

lom sugrađane bodrio na obranu domovine, i tim ga radije hvalim, da ga buduća pokoljenja mogu nasljedovati“.

služi za izlaganje događanja pa u njima dominiraju glagolski oblici.²⁰ U izboru riječi, u skladu s objektivnim stilom, nastoji biti egzaktna, bez velike potrebe za varijacijama, sinonimijom ili metaforičnim izrazima, po cijenu ponavljanja. Leksik je zapravo blizak svakodnevnom govoru, uz veći udio vojnog nazivlja, za koje su karakteristični neologizmi, odnosno posuđenice iz romanskih jezika (*bombarda*, *archibusus* i dr.). Pripovjedni dijelovi ipak nisu suhoparni, jer postoji nekoliko načina na koje izričaj čini stilski efektinim. To postiže, na primjer, dodajući u zaključku pojedinih epizoda kratak osobni komentar, poentiran i pojačan stilskim sredstvima,²¹ upotrebom upravnog govora kod kraćih replika (duže dijelove razgovora prenosi u neupravnim obliku)²² i intenzivnijom upotrebom stilskih sredstava ondje gdje se i radnja intenzivira, čime uspješno dočarava njezinu napetost i dramatičnost.²³ Osim na takvim mjestima, Rozanovićev je stil elaboriraniji i bogatiji stilskim figurama u dijelovima teksta kojima daje uzvišen, dostojanstven i svečan ton: u pozdravnim željama iz posvete duždu, u spomenutoj invokaciji, propovijedi, završnoj molitvi te odjeljku koji toj molitvi prethodi, u kojem vrlo nadahnuto ukazuje na sretan usud male Korčule zahvaljujući božanskoj zaštiti.²⁴

²⁰ Primjere za stilske osobine u nastavku navodim u latinskom izvorniku, s obilježenim važnijim mjestima: *Ex Revelino quoque glandulis archibusonum expositi hostes feriebantur. Sed et ipsi in nostros ingentem multitudinem telorum et glandium contorquebant. Dum sic pugnatur a terra, classis se a littore in mare subtraxit et circa muros eminus ambiendo subsistebat aliquantisper adigebatque tormenta et vicinius raptim appropinquabat, sed audito tonitru nostrorum tormentorum raptim quoque recedebat.*

²¹ *Post eorum fugam altera die venerunt duo apostatae eiusdem ordinis, non tamen eiusdem provinciae, qui auferre ornamenta pretiosa ab eadem imagine nitebantur; quos remisimus unde venerant, vacuos, et si erubescitiae compotes fuerunt, erubescentes.*

²² *Dum vagaretur Archidiaconus per urbem tanquam furens obtestareturque singulos ut se ad pugnandum expedirent, accurrit ad eum Vincentius frater eius, qui eousque solus contenderat cum multis ne fugerent. „Eia, quid agendum?“, inquit. „Omnes fugiunt!“ – „Moriendum hic“, respondit.*

²³ *Tum coepit per urbem discurrere clamitans ut quisque ad pugnam in sua statione persistat. Nihil proficiebat. Alius mortem minari, alius proditorem appellare, alii se per muros demittere, alii per foramina bombardarum effugere; ut quisque erat iunior atque expeditior, prior praecipitem se mittere de moenibus.*

²⁴ *Quod si unquam alio tempore et usquam alibi divini numinis potestas humano generi patuit, plane in servanda Curculensi urbe manifeste constitit. Ut enim involvantur silentio (quandoquidem absque lacrimis referri nequeunt) tot aliae munitissimae urbes captae incensae deditae, quis nisi divina pietas eam urbem debilibus muris, parva manu, et ea imbelli praeservavit? Quis pueris rei bellicae imperitis stratagemata, consilia, robur et audaciam subministravit? An non Dei munus est vigilantibus frustra custodibus per ministros sacrorum furtivam hostium invasionem*

Pažljivo literarno oblikovanje osobito dolazi do izražaja i u načinu na koji Rozanović uokviruje svoje izlaganje. Kako primjećuje i Pantar, jezgri je dio priče – opis bitke – „uokviren[o] opisom Korčule s jedne, i nabravanjem branitelja s druge strane“ (Pantar 2012: 9). No okviri su višestruki i otkrivaju vještu kompoziciju, izgrađenu na principu simetrije. Bitka je središnji dio i vrhunac naracije, a ekskurs o otoku, kako je spomenuto, usporava radnju upravo u iščekivanju najvažnijih vijesti, dok popis sudionika i procjena gubitaka obiju strana na narativnom planu donose određeno smirenje nakon prevladane opasnosti. Ispred ekskursa o Korčuli Rozanović je donio sliku stanja i događaja koji su prethodili, i pritom se idući od udaljenijih mjesta, počevši s Ciprom, geografski približavao Korčuli, s posebnom pozornošću prema događanjima u Jadranu, dok se nakon popisa branitelja i prikaza stanja na Korčuli nakon bitke, prateći povlačenje turskih gusara, osvrnuo i na okolna zbivanja, osobito na Hvaru, da bi zaključno evocirao veliku pobjedu zapadnih snaga kod Lepanta. Ispred, pak, uvodnog uvida u geografski i povijesni kontekst obrane Korčule stoji zaziv Blaženoj Djevici Mariji, kojoj je upućena i završna molitva. Posljednji sloj uokvirivanja čine posveta duždu s jedne strane i dvije latinske pjesme s druge.²⁵ Budući da se pjesme referiraju na bitku kod Lepanta od 7. listopada 1571. – prva, *In Turcas oratio (Molitva protiv Turaka)*, kao zaziv za Božju pomoć uoči bitke, te druga, *In magna navali victoria (O velikoj pomorskoj pobjedi)*, kao proslava trijumfa – usko su tematski vezane uz obranu Korčule. Posvetom pak Rozanović djelo upućuje Nicolòu da Ponteu kao zaštitniku koji ga je zadužio već i prije dolaska na položaj dužda. U njoj Rozanović iznosi i jedno važno historiografsko načelo, o čemu će više riječi biti u sljedećem odjeljku. Ondje će, također, književna obilježja *Obrane* spomenuta u ovome dijelu biti smještena u žanrovski kontekst historiografije.

4. Žanrovsko određenje *Obrane*

U uvodnoj rečenici *Obrane* Rozanović je progovorio o motivima koji su ga potaknuli na pisanje i pritom svoje djelo nazvao umanjenicom *commen-*

---

patefieri? Nunquid non est Dei beneficium ex nostris, qui debilitatem obsessorum proderet, captum fuisse prorsus neminem?

²⁵ Posveta se nalazi u Rozanovićevu autografu i u jednom od sačuvanih rukopisa, onom koji se čuva u Državnom arhivu u Zadru. Dvije Rozanovićeve pjesme priložene *Obrani* nalaze se u autografu i u svim prijepisima, samo što je u neke od njih druga pjesma dospjela u krnjem obliku (više u: Lupić, Bratičević, „Rukopisna predaja *Obrane Korčule* Antuna Rozanovića“, u pripremi).

tariolum (pojačana je pridjevom: *hoc brevi commentariolo*, „u ovom kratkom malom komentaru“). To je jedino mjesto u tekstu na kojem mu daje ikakvo određenje. Premda je pojam ‘komentar’ i za humaniste imao i šire značenje osvrta, kakav su u antici pisali i gramatičari, filozofi, pravnici, teolozi i dr. (Riggsby 2006: 134), bio je također termin za žanrovski oblik u okvirima antičkog žanra historiografske književnosti, a prvenstveno je asociirao na najpopularnija djela historiografske proze koja u naslovu sadrže određenje *commentarius*, odnosno Cezarove *Komentare o Galskom ratu* i *Komentare o građanskom ratu*. Upravo zbog povezanosti Rozanovićeve *Obrane* s njegovim izvještajima mletačkoj vladi važno je spomenuti kako je u trenutku kada Cezar piše svoja povijesna djela postojala tradicija službenih rimskih komentara, odnosno godišnjih izvještaja koje su rimski magistrati, pa i vojskovođe, podnosili senatu o svojem radu i vojnim postignućima. Ti su prvotni, službeni *commentarii* bili predavani u obliku bilježaka pisanih jednostavnim stilom. Stoga su Cezarovi suvremenici, poput Cicerona i Aula Hircija, i njegove *Komentare* čitali u toj tradiciji, ali su i uvidjeli da se ti tekstovi od nje udaljuju i da, za razliku od nekih drugih komentara nastalih sličnim povodom, neće služiti kao podloga povjesničarima da ih dotjeranim stilom preoblikuju u povjesnice (*historiae*), jer su već pisani vrsnim stilom i već sami po sebi jesu samostalna historiografska djela (Riggsby 2006: 143, 147).²⁶

Cezarovi komentari neka svoja obilježja preuzimaju iz spomenutih službenih rimskih komentara, a neka Cezar uvodi kao nova ili pak ono naslijeđeno modificira. Njegovo pripovijedanje u *Komentarima* prati kronološki slijed zbivanja. Pripovjedač ne samo da prenosi zbivanja kao njihov svjedok, svjestan da ih vrijedi sačuvati za pamćenje, nego ih i ocjenjuje, odnosno iznosi vlastito mišljenje o njima. Eksplicitno opisuje prizore iz bitaka, naglašavajući vlastita, ali i postignuća i herojstva svoje vojske, i nerijetko ističući stanja straha i samilosti tijekom bitaka. Pripovijedanje o sebi u trećem licu čuvena je Cezarova inovacija, kojom je stvorio privid distance u odnosu na vlastite pothvate i umanjio dojam samohvale. Ipak, ima

²⁶ Ovo shvaćanje komentara kao temeljnih zapisa o povijesnim zbivanjima, koji se bilježe kao svjedočanstvo vremena ali i kao mogući izvor građe „pravim“ i stilistički vještijim historiografima prisutno je i kod nekih naših humanističkih historiografa, kao dio iskaza autorske skromnosti; v. Brodarić 1990: 15–16; Crijević Tuberon 2001: 3 (ipak, jedna bitna značajka Tuberonove *Komentare* odmiče od žanrovske tradicije iz koje je preuzeo naslov svom djelu, a to je činjenica da u njegovoj naraciji autor sam nije i protagonist zbivanja o kojima pripovijeda).

slučajeva kada upotrebljava prvo lice, i to je isključivo onda kada nastupa kao pisac, a ne kao sudionik događanja. Čest su element strukture upravni i neupravni govori, koji nisu toliko u službi informativnosti koliko ilustriraju nečiju istaknutu ulogu (najčešće vojskovođe) ili služe ohrabivanju vojnika. Neke epizode imaju uokvirenu kompoziciju. Etnografske digresije u *Komentarima o Galskom ratu* brojne su i pokazuju Cezarove interese i želju da nove spoznaje o slabije poznatim galskim plemenima prenese Rimu: uključuju vojne običaje, politički ustroj, ulogu vođa, gospodarska pitanja, geografski položaj, prirodna bogatstva i sl. Prisutna je intertekstualnost, a jednostavan stil karakteriziraju jasnoća (*claritas*), kratkoća (*brevitas*) i prikladan izbor riječi (*proprietas verborum*) (Kraus 2009: 160–165; Fantham 2009: 151; Von Albrecht 2005: 60).

Komentari o Galskom ratu i *Komentari o građanskom ratu* nisu bili rašireni u srednjem vijeku; ne čitaju se u školama ni na osnovnoj ni na višoj razini (Suerbaum 2009: 317–318), a komentara pisanog po uzoru na Cezarove nema među historiografskim oblicima srednjovjekovne književnosti.²⁷ Komentar kao historiografski oblik obnavlja se s preuzimanjem klasičnih modela u humanizmu, kada historiografija postaje jedna od stožernih disciplina obrazovnog sustava. Model cezarovskog komentara u kojem se u cjelini zbivanja ističu vlastiti potezi osobito je popularan od sredine 15. stoljeća nadalje, bilo da je riječ o opsežnijim autobiografskim djelima kao u *Commentarii rerum memorabilium* Pija II. ili o povijestima pojedinih ratova ili bitaka, kao što je na primjer *Commentarius de bello Melitensi* Nicolasa Duranda de Villegaignona iz 1553. (IJsewijn, Sacré 1998: 181). U novim političkim i društvenim okolnostima taj se žanr pokazao posebno pogodnim za neposredan opis recentnih političko-vojnih zbivanja, osobito kada je u središte trebalo staviti apologiju protagonistova djelovanja i prikaz njegove *virtus* (Ianziti 1992: 1033). Pišu ga autori koji su izravni svjedoci i sudionici događanja, a njihov status očevidca jamči istinitost izloženoga. S obzirom na važnost političkoga trenutka koji je u fokusu, retoričke i stilske ambicije padaju u drugi plan (Ianziti 1992: 1059).

---

²⁷ U jedan od temeljnih pregleda srednjovjekovne historiografije, Grundmannov *Geschichtsschreibung im Mittelalter: Gattungen – Epochen – Eigenart* (1957), uključeni su usmenoknjiževni tekstovi, etnička povijest, kronika svijeta, anali, *vita*, *gesta*, kronika naroda i gradska kronika te latinsko pjesništvo (navedeno prema Mauskopf Deliyannis 2003: 8). Tradicionalno je, pritom, shvaćanje da srednjovjekovni autori nisu promatrali tekstove kroz sustav žanrova i da su granice navedenih oblika često vrlo propusne (Mauskopf Deliyannis 2003: 9–10).

Širenje cezarovskog komentara usporedno s drugim vrstama imalo je utjecaja i na mletačku historiografiju, koja se u humanizmu odvajala od bogate tradicije kroničarskih pregleda (Connell 2012: 355). Tada su specifične političke okolnosti i institucionalni okvir doveli do snažnog razvoja memoarske historiografske proze. Rani je primjer cezarovskog komentara djelo Francesca Contarinija na dužnosti poslanika Mletačke Republike u Sieni (*Commentarii rerum in Hetruria gestarum*, o. 1455), dok nedugo zatim *Commentarii della guerra di Ferrara* (1484) Marina Sanuda najavljuju prijelaz na vernakular i na pragmatičan pristup vidljiv u oslanjanju na službene dokumente, diplomatske izvještaje, korespondencije i sl. (Breisach ³2007: 157). Hrvatski humanist Koriolan Cipiko, zapovjednik trogirске galije pod Pietrom Mocenigom tijekom četverogodišnjeg rata Venecije za Eubeju, 1477. objavljuje *Petri Mocenici imperatoris gesta*, djelo koje se u našoj književnoj historiografiji određuje kao memoarska proza, štoviše, kao „prvi naši pomorsko-ratni memoari“ (Gligo 1977: 31). Cipiko ih izriječkom ne smješta u tradiciju komentara, ali neka bitna obilježja dijele s tim žanrom: opise bitaka, geografske, etnografske i antikvarске ekskurse, koncizan stil te, osobito, pripovijedanje o sebi u trećem licu.

U drugoj polovici šesnaestoga stoljeća, kada je pisao *Obranu*, Rozanović je, dakle, imao žanrovski model ne samo u Cezarovu prototipu komentara nego i u nizu prethodnika u tada već više od stoljeće dugoj tradiciji. Iako njegovo djelo, za razliku od mnogih drugih, ne nosi u naslovu žanrovsku odrednicu, i spomenuti termin *commentariolum* i brojne druge osobine djela pokazuju da se i on svjesno u tu tradiciju uključuje.²⁸ Glavnina tih osobina već je u radu navedena: najvećim dijelom pravocrtno pripovijedanje koje prati kronološki slijed, pripovjedač koji je i sam dio zbivanja i koji ih povremeno komentira, iscrpan prikaz bitke s istaknutim hrabrim pothvatima

---

²⁸ Jedini izvorni naslov za koji sigurno, prema autografu, znamo da je autorov jest *Coryrae Melenae opus*, što je žanrovski neutralno. U dvama prijepisima prenosi se u naslovu odrednica *relatio historica*. Vjerojatno je posrijedi kasniji dodatak koji govori o tome kako se Rozanovićevo djelo percipiralo u predaji. Potreba da se uz pojam izvještaja ili pripovijedanja (*relatio*) doda atribut „povijesni“ može ukazivati na temu koja pripada u sferu nevjerojatnog, čudesnog ili egzotičnog, onoga čemu čitateljstvo ne može svjedočiti (kao u, primjerice, *Historica relatio de Ruthenorum origine, eorumque miraculosa conversione* (1598), *De rebus Iaponicis historica relatio* (1599), *Gli ultimi sforzi Ottomani: relazione historica del famoso assedio di Vienna* (1684)). Takav je događaj bio i obrana Korčule, u kojoj je mali broj slabo naoružanih stanovnika odbio nadmoćno brodovlje i koja, iz njihova očista, ne bi bila moguća bez čudesnog božanskog posredovanja. Iz posvete duždu ne saznaje se žanrovska pripadnost teksta. Rozanović se ondje na djelo referira kao na, redom, *defensio*, *libellus* i *opusculum*.

uključujući vlastite, umetnuti adhortativni govor (propovijed), upotreba upravnog i neupravnog govora, uokvirivanje kao element strukture, topografski ekskurs, jednostavan stil. Preostaje osvrnuti se na upotrebu prvog i trećeg lica te dodati još jedan važan postulat humanističke historiografije.

O postupcima Antuna Rozanovića u *Obrani* se uvijek pripovijeda u trećem licu i uvijek ga se naziva *archidiaconus*. Njegovo se ime spominje samo jednom, u popisu sudionika bitke. U tekstu nema nikakvih formalnih signala iz kojih bi se zaključilo da je on autor djela. Pripovjedač sam katkad se prikazuje kao dio zajednice i tada upotrebljava množinu (*nos* ili *nos oppidani*, „mi stanovnici“). Postoji, međutim, nekoliko mjesta gdje je upotrijebljeno prvo lice jednine. Jednim dijelom to se događa kada pripovjedač govori o sebi kao pripovjedaču, kada želi naglasiti da je ono što iznosi njegova pretpostavka ili mišljenje a ne činjenica (izrazima *ut reor* i *ut puto*, „kako mislim“, te *ni fallor*, „ako se ne varam“) ili kada opravdava pripovjedačke postupke, što se moglo vidjeti na primjerima uvođenja ekskursa o Korčuli i popisa branitelja. Kako pripovijedanje odmiče, sve su prisutniji iskazi u prvom licu iz kojih saznajemo njegovo mišljenje ili stanja u odnosu na zbivanja koja opisuje, kao u već spomenutom priznanju vlastite okorjelosti naspram smrti ili u najavi bitke kod Lepanta: „[...] iako se ne bih usudio nazvati je [*sc.* obranu] pretkazanjem velike pomorske pobjede koja je uslijedila iste godine kod Korintske prevlake, ipak se ne bojim dodati da je podvig Korčulana bio nemalen poticaj i podstrek našima da napadnu neprijatelje“. Prisutna je, dakle, i kod Rozanovića uobičajena praksa prema kojoj u pripovijedanje o sebi u trećem licu ipak prodiru i iskazi u prvom.²⁹

Na kraju se vrijedi vratiti na uvodnu rečenicu Rozanovićeva djela. U njoj tumači povod pisanju, u humanističkoj maniri: oni koji su zadivljeni obranom Korčule, postignutom Božjom pomoći, ustrajno od njega traže da opiše slijed događaja u tom preslavnom pothvatu, a on im „ovim kratkim malim komentarom“ konačno udovoljava.³⁰ Slijedi već više puta spominjana invokacija, a u njoj jedno od općih mjesta historiografskoga pisanja, deklarirana usmjerenost na istinu, ovdje u obliku molitve Djevici Mariji: *manum et calamum per veritatis semitas ... deducito* („[moju] ruku i pero vodi

²⁹ Može se na ovo mišljanje naići i kod Cipika: „(...) i on za sebe, sada u prvom licu, kaže kako je bolno uzdahnuo videći što tako velebno i skupo djelo propada zbog barbarskog nemara“ (Gligo 1977: 34).

³⁰ Vrlo sličan postupak nalazi se kod Tuberona, koji tvrdi da je historiografsku građu odlučio zapisati „na poticaj prijatelja“, *amicorum hortatu* (Crijević Tuberon 2001: 3).

stazama istine“). No Rozanović se u još jednom trenutku zaklinje na istinu. U posveti duždu nalazi se programatski intoniran iskaz koji je važno navesti u cijelosti:

Znam da neće nedostajati onih koji će kritizirati siromaštvo riječi, suh stil, svrhu i način izlaganja povijesti. Njima ću, što god mi prigovorili, uzvratiti jednom riječju: da nikomu nisam preoteo mogućnost da sastavi bolji tekst niti sam zapriječio pristup nečem većem. Štoviše, budu li upornije nasrtali, kako ne bi bilo mjesta raspravi, iskreno ću priznati da sam pun propusta. Međutim, ako bi tko doveo u sumnju istinitost onoga što se dogodilo, osobito na ovom otoku, protiv takvih sumnjičavaca zazivam vašu pomoć, nepobjedivi duždu, preuzvišeni senatu, budući da ste vi i veliki dio toga vidjeli svojim očima i saznali tada iz izvještaja presvijetlih muževa Jacopa Foscarinija i Filipa Bragadina, poslanika za cijeli Ilirik, i da sve vrlo dobro znate.³¹

U prvome dijelu Rozanović unaprijed prihvaća kritike koje bi mogle biti usmjerene na njegov stil. Takva izjava pripada redovitim iskazima autorske skromnosti, a zanimljivo je i da se vezano uz nju stavlja u ulogu pisca koji donosi građu onima koji će ju obraditi vještije od njega. No kudikamo mu je važnije, u drugom dijelu, naglasiti da piše istinu. Vjerodostojnim prikazivanjem zbilje Rozanović je slijedio postulat *verisimilitudo*, koji je Ciceron nazvao „prvim zakonom povijesti“ (*prima lex historiae*) i koji je uz moralnu dimenziju i retoričku obradu pripadao osnovnim zahtjevima historiografskog pisanja u antici, pa onda i u humanizmu (Laureys 2014: 365–367).

---

³¹ *Scio non defuturos qui verborum inopiam, orationis ariditatem, intentionis finem ac historiae rationem carpant. Quibus quicquid in me perstrepent, uno hoc verbo satisfaciam, quod nemini facultatem meliora texendi praeriperim vel aditum ad maiora praecluserim. Quin etiam si pertinatius urgeant, ne sit contentioni locus, plenum me rimarum ingenue non diffitebor. Si quis tamen veritatem rerum praesertim in ea insula gestarum in dubium revocaverit, vestram opem, Invictissime Princeps, Augustissime Senatus, adversus huiusmodi haesitatores imploro, quippe qui et propriis oculis magnam partem inspexistis et relationibus illustrium virorum Jacobi Foscareni et Philippi Bragadani, totius Illyrici legatorum, tunc certiores facti rem universam optime tenetis.*

5. Zaključak

Kada Rozanović piše latinsko djelo o obrani Korčule, iza njega su izvještaji vlastima, dopisi i pisma u kojima je u sažetijem ili opširnijem obliku izlagao najvažnija zbivanja vezana uz hrabri podvig Korčulana, a iza njega je i obećanje vlasti o beneficiju kao nagradi za zasluge njegove obitelji u borbi. Kao renesansni humanist Rozanović se oslanja na klasične uzore i humanističke prethodnike i piše kratko historiografsko djelo u kojem donosi istinitu povijest bitke i popratnih zbivanja. Istinitost nije samo izrijekom navedena kao načelo, već ju se može ovjeriti u usporedbi s njegovim dopisima vlastima. Držao se također načela o poučnoj i moralnoj dimenziji historiografije, koja je u njegovu djelu vidljiva i iz njegovih osobnih osvrta i zaključaka, no još i više iz primjera čestitog i nečestitog ponašanja, iz kojih se moglo izvući praktične pouke za odgovorno i zauzeto djelovanje pojedinca na dobrobit zajednice. Retorička obrada povijesne građe pokazuje da niz bitnih obilježja dijeli s historiografskim žanrom komentara cezarovskog tipa, a i njegovo određenje djela terminom *commentariolum* ukazuje na to da se osvijesteno uključio u tu humanističku tradiciju. Ako postoji u *Obrani* element koji se može činiti stranim toj žanrovskoj tradiciji, onda je to pozornost dana božanskoj providnosti i pomoći. Ipak, treba reći da Rozanović ne odbacuje racionalno objašnjive uzročnopoljsedične veze među događanjima, a oslonjenost na nebesku zaštitu treba pripisati dijelom njegovu životopisu i još većim dijelom životu lokalne zajednice s kojom upoznaje širu publiku i koja je u njemu dobila svojeg prvog povjesničara.

Popis literature

- Albrecht, Michael von (2005) *Masters of Roman prose from Cato to Apuleius: Interpretative Studies*, preveo Neil Adkin, F. Cairns, Leeds.
- Beneš, Carrie (2011) *Urban Legends. Civic Identity and the Classical Past in Northern Italy 1250–1350*, The Pennsylvania State University Press, University Park, PA.
- Breisach, Ernst (³2007) *Historiography: Ancient, Medieval, and Modern*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Brodarić, Stjepan (1990) *Mohačka bitka 1526*, preveo i bilješkama popratio Stjepan Sršan, Kulturno-informativni centar Privlačica, Vinkovci.

- Connell, William J. (2012) „Italian Renaissance Historical Narrative“, *The Oxford History of Historical Writing*, sv. 3, 1400–1800, ur. José Rabasa et al., Oxford University Press, Oxford, str. 347–363.
- Crijević Tuberon, Ludovik (2001) *Komentari o mojem vremenu*, uvodna studija i prijevod Vlado Rezar, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.
- Fabijanić, Donat (1863) *Storia dei frati minori dai primordi della loro istituzione in Dalmazia e Bossina fino ai giorni nostri*, sv. 1, Tip. fratelli Battara, Zadar.
- Fantham, Elaine (2009) „Caesar as an Intellectual“, *A Companion to Julius Caesar*, ur. Miriam Griffin, Wiley-Blackwell, Chichester, str. 141–156.
- Farlati, Daniele; Coleti, Jacopo (1800) *Illyrici sacri tomus sextus: Ecclesia Ragusina cum suffraganeis et Ecclesia Rhiziniensis et Catharensis*, Apud Sebastianum Coleti, Venecija.
- Foretić, Vinko (1958) „Turska opsada Korčule g. 1571“, *Vesnik Vojnog muzeja JNA*, 5, 2, Beograd, str. 61–91.
- Fusko, Paladije (1990) *Opis obale Ilirika*, priredila i prevela Bruna Kuntić-Makvić, Latina et Graeca, Zagreb.
- Gligo, Vedran (1977) „Koriolan Cipiko“, Cipiko, Koriolan, *O azijskom ratu*, preveo i uredio Vedran Gligo, Čakavski sabor, Split, str. 7–52.
- Ianziti, Gary (1992) „I ‘Commentarii’: appunti per la storia di un genere storiografico quattrocentesco“, *Archivio Storico Italiano*, 150, 4, Firenca, str. 1029–1063.
- IJsewijn, Jozef; Sacré, Dirk (1998) *Companion to Neo-Latin studies. Part II, Literary, Linguistic, Philological and Editorial Questions*, Leuven University Press, Leuven.
- Jovanović, Neven (2011) „Marulić i *laudationes urbium*“, *Colloquia Maruliana*, 20, Split, str. 141–163.
- Jovanović, Neven (2015) „Croatian anti-Turkish Writings during the Renaissance“, *Christian-Muslim relations: Bibliographical History*, sv. 7, *Central and Eastern Europe, Asia, Africa and South America (1500–1600)*, ur. David Thomas i John Chesworth, Brill, Leiden – Boston, str. 491–515.
- Jovanović, Neven (2016) „*Antiturcica iterata* – ponovni pogled na hrvatsku renesansnu protutursku književnost“, *Colloquia Maruliana*, 25, Split, str. 101–146.

- Jovanović, Neven (2018) „Searching for Schiavoni intellectuals“, *Il capitale culturale. Studies on the Value of Cultural Heritage*, Supplementi (7/2018): *Visualizing Past in a Foreign Country: Schiavoni/Illyrian Confraternities and Colleges in Early Modern Italy in Comparative Perspective*, ur. Giuseppe Capriotti et al., Università di Macerata, Macerata, str. 279–289.
- Jovanović, Neven (2023) „Experience of Space in Defense of Korčula from the Ottoman Attack (1571) by Antonius Rosaneus“, dostupno na adresi <https://doi.org/10.31219/osf.io/yqnuw>, posjet 12. srpnja 2024.
- Kalogjera, Goran (1994) *Iz književne baštine otoka Korčule*, Centar društvenih djelatnosti mladih, Rijeka.
- Kalogjera, Goran (1995) *Znameniti Korčulani*, Hrvatsko filološko društvo, Rijeka.
- Kalogjera, Goran (2003) *Korčulanska pera: leksikon*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka.
- Kalogjera, Goran (2005) *Korčula koje više nema*, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka.
- Kalogjera, Goran (2006) „Korčulanski latinisti u pregledu po vjekovima“, *Međunarodni znanstveni skup Latinitet u Europi s posebnim osvrtom na hrvatski latinitet nekad i danas*, ur. Darko Deković, Matica hrvatska – Ogranak u Rijeci, Rijeka, str. 358–377.
- Kastropil, Stjepan (1965) „Nacrt za književnu povijest otoka Korčule do sredine prošlog stoljeća“, *Zadarska revija*, 14, 2, Zadar, str. 117–146.
- Kraus, Christina S. (2009) „*Bellum Gallicum*“, *A Companion to Julius Caesar*, ur. Miriam Griffin, Wiley-Blackwell, Chichester, str. 157–174.
- Kümmeler, Fabian (2020) „*Mediator inter eos cathellanos et fideles nostros*: A Korčulan Perspective on the Kingdom of Naples and the Catalans in the 15th Century“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 52, 3, Zagreb, str. 287–319.
- Laureys, Marc (2014) „The Theory and Practice of History in Neo-Latin Literature“, *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World: Macropedia*, ur. Philip Ford et al., Brill, Leiden, str. 363–375.
- Lupić, Ivan; Bratičević, Irena (2024) „Novi podaci za biografiju Antuna Rozanovića“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 62, Zagreb – Dubrovnik, str. 9–34.

- Ljubić [Gliubich], Šime [Simeone] (1868) *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Rod. Lechner librajo dell' I. R. Università, Beč; pretisak: Battara e Abelich libraj, Zadar.
- Mauskopf Deliyannis, Deborah (2003) „Introduction“, *Historiography in the Middle Ages*, ur. Deborah Mauskopf Deliyannis, Brill, Leiden, str. 1–13.
- Pantar, Nives (2012) *Antun Rozanović: Obrana Korčule od Turaka 1571: rukopisi Državnog arhiva u Zadru i Državnog arhiva u Dubrovniku*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Pribojević, Vinko (1951) *O podrijetlu i zgodama Slavena*, uvod i bilješke napisao i tekst za štampu priredio Grga Novak, preveo i kazalo imena sastavio Veljko Gortan, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Riggsby, Andrew M. (2006) *Caesar in Gaul and Rome: War in Words*, University of Texas Press, Austin.
- Rozanović, Antun (1871) *Povijest korčulanske pobjede proti Uluz-Aliji, algjerskome polukralju, održane dne 15 kolovoza 1571 godine*, preveo P[etar] F[ranasović], Tiskom Dragutina Pretnera, Dubrovnik.
- Suerbaum, Almut (2009) „The Middle Ages“, *A Companion to Julius Caesar*, ur. Miriam Griffin, Wiley-Blackwell, Chichester, str. 317–334.
- Šišić, Ferdo (1937) „Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473-1496)“, *Starine*, 38, Zagreb, str. 1–180.
- Tomičić, Zrinka (2011) „Rozanović, Antun“, *Hrvatska književna enciklopedija*, sv. 3, ur. Velimir Visković, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, str. 610–611.

SUMMARY

Irena Bratičević

ANTUN ROZANOVIĆ'S KORČULA DEFENDED FROM THE TURKS: THE PROBLEM OF CONTEXT AND THE QUESTION OF GENRE

In 1571, Antun Rozanović participated in the defense of Korčula against the attack of Turkish pirates, after which he described the most important events related to the preparation of the defense and the battle itself in a Latin work entitled *Corcyrae Melanae opus*. His work was regularly used by historians as a report that offers first-hand information, while analyses from the perspective of literary scholarship are still largely lacking. In this essay Rozanović's Latin work is viewed in relation to the reports he wrote in Italian in the form of a letter to the Venetian government and in the form of a letter to a friend, so as to identify the rhetorical procedures by which the content of the reports was expanded and given a more literary shape. In accordance with the established classification of Neo-Latin literature, Rozanović's text is placed in the tradition of the historiographic genre of commentary.

Keywords: *Antun Rozanović; Korčula Defended from the Turks; Korčula; historiography; commentary; Neo-Latin literature*